

Family Systems redefined

Een kwalitatief onderzoek naar culturele invloed op relatietevredenheid en
ouder-kindrelaties bij Nederlands-Marokkaanse koppels

Master Thesis

Master's Thesis	Grootstedelijke Vraagstukken en Beleid
Auteur	Fadoua Ouchane
Begeleider	Dr. J.A. Holland
Tweede lezer	Dr. J.F.A Braster
Datum	19 juni 2022
Instituut	Erasmus School of Social and Behavioural Sciences

Voorwoord

Twee jaar geleden heeft mijn nieuwsgierigheid naar sociologische en maatschappelijke thema's mij gebracht naar de campus van Erasmus Universiteit te Rotterdam. Hier begon ik vol enthousiasme aan mijn premaster Sociologie, in de hoop mijn kennis te verbreden en mij te kunnen verdiepen in dit vak. In de loop van mijn opleiding heb ik niet alleen deze wens kunnen vervullen, maar heb ik waardevolle kennis opgedaan die niet alleen vaktechnisch was. Deze kennis zou ik levenslessen noemen, levenslessen die me hebben geholpen om mijzelf verder te kunnen ontwikkelen als individu. Ik denk ook wel dat ik dit stiekem meer waardeer dan mijn lessen SPSS tijdens Quantitative Methods. Deze scriptie is niet alleen het eindproduct van deze opleiding, maar ook een herinnering voor mij van deze mooie, moeilijke en leerzame periode.

Graag wil ik een moment nemen om een aantal personen te bedanken. Ik wil allereerst Dr. J.A. Holland en Dr. J.F.A Braster bedanken voor de waardevolle feedback en begeleiding tijdens deze periode. Ook wil ik mijn moeder, mijn zusje, mijn vriendin en de vrouwen bedanken die ik heb gesproken voor dit interview. Ik ben mijn moeder, een eerste generatie Marokkaanse migrant, dankbaar voor de emotionele steun die zij mij heeft geboden tijdens dit traject. Dit onderzoek is mij dierbaar, omdat de vrouwen die ik heb gesproken niet alleen voor zichzelf spraken, maar ook voor mijn moeder, voor mij en alle andere Marokkaanse migranten(kinderen) in Nederland. Zij hebben een stem gevormd die ons allen vertegenwoordigd in de academische wereld. Dit is iets wat ik erg respecteer. Ook wil ik mijn oprechte waardering uitspreken naar mijn zusje Romaysa en mijn vriendin Nadiya. Ik ben jullie voor altijd dankbaar voor de hulp die jullie mij hebben geboden, de momenten dat jullie mij een luisterend oor hebben geboden en de adviezen die jullie mij gevraagd en ongevraagd hebben gegeven.

Fadoua Ouchane, 19 juni 2022

Abstract

Dit onderzoek biedt een nieuw perspectief in het bestaande discours van *Family Systems Theories*, in het bijzonder zoals Bowen (1978) die voor ogen had. Er wordt onderzocht op welke manieren de partnerrelatie invloed uitoefent op de ouder-kind relatie binnen het kader van culturele achtergrond. Tot op heden focust een groot deel van de onderzoeken zich op een westers perspectief. Dit betekent dat de fundamentele basis hiervan alleen toepasbaar is op mensen met een dergelijk westerse achtergrond.

Deze scriptie biedt evidente uitkomsten die laten zien dat de culturele achtergrond van families een grote invloed uitoefent op de manier waarop deze families functioneren. Hiervoor wordt een steekproef gebruikt die bestaat uit veertien Nederlandse vrouwen met een Marokkaanse achtergrond, die behoren tot de tweede generatie migranten. Door middel van diepte-interviews worden nieuw inzichten verkregen, waardoor het duidelijk wordt de partnerrelatie geen significant groot effect heeft op de ouder-kind relatie. Wel spelen intergenerationele overdracht, de culturele achtergrond en migratie een grote rol in het vormen van deze *dyads*. Culturele gedragspatronen en gebruiken omtrent opvoeding en relaties worden generationeel overgedragen van ouder op kind. Echter, zorgt migratie van een niet westerse, naar een westerse samenleving voor een aaneenvoeging van deze twee culturen. Hierdoor worden bestaande gedragspatronen opnieuw gedefinieerd. Dit wordt teruggezien bij de respondenten, omdat zij bewust en onbewust deze patronen verwerpen, vervormen of reproduceren met de kennis die zij opdoen in hun nieuwe omgeving.

Kernwoorden: Family Systems, relatietevredenheid, partnerrelatie, ouder-kind relatie, culturele en etnische achtergrond, intergenerationele overdracht, migratie.

Inhoudsopgave

1.	<i>Introductie</i>	5
1.1	Maatschappelijke en wetenschappelijke relevantie.....	6
2.	<i>Theoretisch kader</i>	8
2.1	Family Systems Theory en diens subsystemen (Bowen, 1978).....	8
2.2	Relatietevredenheid.....	10
2.3	Relatietevredenheid en ouder-kind relatie.....	11
2.4	Invloed culturele achtergrond.....	12
2.5	Onderzoeksvragen en conceptueel model.....	14
3.	<i>Methodologie</i>	17
3.1	Steekproef en data verzameling.....	17
3.2	Dataoperationalisering.....	18
3.3	Data-analyse.....	19
3.4	validiteit en betrouwbaarheid.....	19
3.5	Ethiek en Privacy.....	20
4.	<i>Resultaten</i>	21
4.1	Hoe wordt relatietevredenheid gedefinieerd door de Nederlands-Marokkaanse moeders?.....	21
4.2	Hoe tevreden zijn Nederlands-Marokkaanse moeders in hun relatie?.....	23
4.3	Welke stijl wordt er gehanteerd om het kind op te voeden (autoritair versus permissief)?.....	24
4.4	Hoe tevreden zijn Nederlands-Marokkaanse moeders over de relatie met hun kind?.....	25
4.5	In hoeverre heeft intergenerationele overdracht invloed gehad op de <i>dyads</i> binnen de nucleaire familie?.....	26
4.6	In hoeverre heeft migratie en de Nederlandse individualistische cultuur een invloed uitgeoefend op de <i>dyads</i> binnen de nucleaire familie?.....	28
5.	<i>Conclusie, discussie en aanbevelingen</i>	30
5.1	Conclusie.....	30
5.2	Discussie.....	32
5.3	Kanttekeningen en beperkingen.....	32
5.4	Aanbevelingen vervolgonderzoek.....	33
	<i>Bibliografie</i>	34
	<i>Bijlage 1: Topiclijst</i>	38
	<i>Bijlage 2: Codeboom</i>	39
	.....	39
	.....	39
	<i>Bijlage 3: Ethics and Privacy document</i>	40

1. Introductie

“Throughout history and around the globe, perhaps the most fundamental task of adulthood has been the parenting of young children” (McHale, Kuersten-Hogan & Rao, 2004).

Vele studies hebben zich gewijd aan het begrijpen van de invloeden die ouders kunnen uitoefenen op hun kinderen. Hierbij kan worden gedacht aan de ontwikkeling van de kinderen, en de relatie die zij hebben met hun ouders. Ouders spelen een grote rol in het leven van hun kind, onder andere bij het vormen van de ouder-kind relatie. Deze invloed die ouders uitoefenen op de ouder-kind relatie kan worden gerelateerd aan de tevredenheid van de eigen relatie tussen ouders (Feinberg, 2003; Peltz et al., 2018). Op het moment dat de ouders gelukkig zijn met hun eigen relatie, zou dit mogelijk een positieve invloed kunnen hebben op andere gezinsleden en de interacties tussen deze gezinsleden (Peltz et al., 2018). Dit is te relateren aan het feit dat een gezin kan worden gezien als een familiesysteem. Een systeem waarin verschillende onderdelen samenwerken om het als geheel goed te laten functioneren.

Deze systemen worden verder uitgelegd in *Family Systems Theory* van Murray Bowen (1978). De Family Systems Theory veronderstelt dat de nucleaire familie, ofwel het gezin, als eenheid moet worden gezien. De personen die deel uitmaken van deze eenheid hebben allen een eigen rol en een eigen functie binnen dit familiesysteem. Dit betekent dat deze individuen onderling sterk verbonden en afhankelijk zijn van elkaar. Op basis van de theorie van Bowen (1978), kan worden gesteld dat leden van het familiesysteem een bepaalde mate van emotionele afhankelijkheid hebben van elkaar; leden van dit systeem hebben elkaar nodig om tot een stabiele eenheid te kunnen komen.

De Family Systems Theory (Bowen, 1978) fungeert in dit als basis om de relatie tussen de culturele achtergrond en deze structuren te onderzoeken. Zoals Fincham et al. (2018) stellen, wordt de westerse wereld vaak als leidraad genomen als het gaat om dergelijke onderzoeken. Echter, is de manier waarop relatieconstructies in de westerse wereld worden gevormd, niet altijd het boegbeeld van hoe het er in de rest van de wereld aan toegaat. Het is daarom ook van belang om kennis te vergaren over hoe dit wordt ervaren in andere, niet westerse culturen.

Nederland is het voorbeeld van een land waarin vele culturen samenkomen en in dezelfde omgeving leven. In 2022 is dit 4.5 miljoen van de totale inwoners van het land. Dit komt neer op ongeveer 25% van de bevolking die een andere etnische achtergrond heeft. Het gaat hier om zowel eerste als tweede generatie migranten. Van deze groep migranten, heeft

meer dan de helft een niet westerse achtergrond. Hierbij vormen mensen met een Marokkaanse migratieachtergrond een van de grootste groepen, met 421.631 inwoners in Nederland (CBS, 2022). Dit onderzoek zal zich focussen op deze groep binnen onze samenleving. Om dit onderzoek te bewerkstelligen, wordt er antwoord gegeven op de centrale vraag: *“Welke invloed oefent relatietevredenheid van de ouders uit op de ouder-kind relatie en in hoeverre speelt etnische/culturele achtergrond hier een rol in?”*. Om deze centrale vraag te kunnen beantwoorden, zullen er ook deelvragen worden opgesteld die voortkomen uit relevante theorie zoals omschreven in hoofdstuk 2. Deze deelvragen worden eveneens besproken in het volgende hoofdstuk.

1.1 Maatschappelijke en wetenschappelijke relevantie

Op basis van de Family Theory van Murray Bowen (1978) kan worden gesteld dat, op het moment dat onderdelen van het familiesysteem niet in harmonie functioneren, er dysfunctie ontstaat in het systeem. Deze dysfunctie kan optreden op momenten van verhoogde spanningen in de familie. Deze verhoogde spanning kan een negatief effect hebben op de processen binnen het familiesysteem die voor eenheid en saamhorigheid zorgen (Bowen, 1978). Op basis van de theorie van Bowen (1978) kan worden gesteld dat een verstoorde ouderrelatie negatieve gevolgen met zich meebrengt voor de ouder-kind relatie. Dit betekent dat het kind in een ongezonde omgeving opgroeit en wordt opgevoed. Deze dysfunctie in de fundamentele basis van het kind kan nadelige effecten hebben op het kind en diens ontwikkeling. Het is van belang om te weten hoe het familiesysteem werkt en welke invloed dit uitoefent, zodat in de toekomst hierop kan worden ingespeeld om latere gedragsproblematiek te voorkomen. Het kan lastig zijn voor een maatschappelijk werker om het kind te helpen met zijn of haar problematiek, als niet duidelijk is waar deze problematiek vandaan komt. Daarom zal in dit onderzoek de culturele achtergrond van het gezin in acht worden genomen. Op basis van Fincham et al. (2018) en Leidy et al. (2011), kan worden gesteld dat dit doorslaggevend is om de problematiek binnen het gezin te begrijpen. In plaats van het kind direct proberen te beïnvloeden, kan het familiesysteem indirect worden beïnvloed door de problematiek van de ouders onder handen te nemen.

Momenteel is al veel onderzoek gedaan naar de Family Systems Theory (Bowen, 1978) en diens onderdelen. In dit onderzoek wordt deze link tussen de ouder-ouder relatie en de ouder-kind relatie aan de hand van kwalitatief onderzoek onderzocht. Tevens zal een variabele worden meegenomen die niet eerder is onderzocht, namelijk culturele achtergrond. Welke invloed

oefent deze culturele achtergrond van de ouders uit op de onderlinge relatie en daarmee ook de relatie met hun kind? Door middel van dit onderzoek kunnen evidente uitkomsten worden vergaard die de discussie over Family Systems verder helpen en kan hier een diepere betekenis aan gegeven worden. Dit was voorheen lastig, omdat tot op heden voornamelijk kwantitatief onderzoek is gedaan naar dit fenomeen. Hierbij kunnen correlaties worden blootgelegd, maar kan geen verklaring worden gegeven voor deze correlaties (Fincham et al., 2018). Zodoende worden deze onderliggende verklaringen onderzocht door middel van interviews, om zo te weten te komen hoe gezinnen in Nederland dit ervaren.

2. Theoretisch kader

2.1 Family Systems Theory en diens subsystemen (Bowen, 1978)

De Family Systems Theory van Murray Bowen (1978) ziet het gezin als een complexe sociale eenheid, waarin alle leden een eigen rol uitoefenen om het systeem draaiende te houden. Het familiesysteem heeft dusdanig invloed op de leden ervan, waardoor het lijkt alsof alle leden in dezelfde ‘emotionele huid’ leven (Bowen, 1978; Watson, 2012; The Bowen Center, 2021). Echter, betekent dit ook dat alle leden invloed op elkaar uitoefenen. Dit op een positieve, maar ook op een negatieve manier. Een individu kan volgens deze theorie nooit volledig begrepen worden, zonder te kijken naar zijn of haar familieachtergrond.

Bowen (1978) legt het familiesysteem uit aan de hand van een aantal subsystemen. Het eerste concept, of subsysteem, dat wordt uitgelegd door Bowen (1978) is de *Triangle*. Een *triangle* is een relatiesysteem dat bestaat uit drie personen. Dit is het kleinste stabiele relatiesysteem dat er is. Dit komt omdat dit systeem meer spanning aankan dan een relatie tussen twee personen, waarin een kleinere hoeveelheid spanning zijn tol kan eisen op beide personen. In een driehoek is deze spanning beter verdeeld (The Bowen Center, 2021; Metcalf, 2007). In deze driehoek, of *triangle*, bestaan altijd twee insiders en een outsider. Deze posities interacteren met elkaar. De twee insiders hebben een hechtere band met elkaar, waardoor de outsider zich tegelijkertijd buitengesloten kan voelen. Wanneer er spanning is tussen de twee insiders, veranderen deze verhoudingen weer en trekt een insider naar de outsider, waardoor de posities weer veranderen (Bowen, 1978; The Bowen Center, 2021; Metcalf, 2007). Voor dit onderzoek zal de focus liggen op een *triangle*, om zo de relatie en de (veranderende) dynamiek tussen twee ouders en hun kind te exploreren.

In het tweede concept wordt verder ingegaan op deze veranderende dynamiek. Het tweede concept van de Family Systems Theory is de ‘*Nuclear Family Emotional Process*’. Dit begrip omschrijft vier basispatronen in relaties. Deze patronen laten zien waar problemen zich voordoen bij een familie (The Bowen Center, 2021). Het eerste patroon is *marital conflict*. Dit gebeurt wanneer meer spanning in de relatie tussen twee echtgenoten komt te staan. Elk persoon projecteert zijn of haar angsten op hun relatie en hierdoor ontstaat conflict (The Bowen Center, 2021; Metcalf, 2007). Het tweede relatiepatroon is *dysfunction in a spouse*. Dit verschilt met het eerste punt, omdat een partner in deze relatie meer druk uitoefent op de ander. Hierbij wordt de ander onder druk gezet om te denken en om zich te gedragen op een bepaalde manier. Deze

relatie blijft in balans omdat een persoon in de relatie meer opoffert dan de ander. Echter, kan dit negatieve consequenties hebben op lange termijn (The Bowen Centre, 2021; Metcalf, 2007). *Impairment of one or more children* is het derde punt. Hierbij worden onzekerheden en angsten van de ouders geprojecteerd op de kinderen. Hierdoor let het kind ook meer op de ouders en is het kind meer reactief naar zijn ouders toe (The Bowen Centre, 2021). Het vierde patroon is *emotional distance*. Men distantieert zich van anderen om spanningen in relaties te vermijden, maar kan hierdoor ook geïsoleerd raken (The Bowen Centre, 2021; Metcalf, 2007). De *Nuclear Family Emotional Process* en de vier basispatronen zijn relevant om meer begrip te creëren over de dynamiek binnen een *triangle*.

Het derde concept van de Family Systems Theory is '*Family Projection Process*' en gaat in op het gevolg voor de kinderen binnen het familiesysteem. Dit omschrijft een proces waarin ouders hun emotionele problematiek overdragen aan hun eigen kinderen (The Bowen Center, 2021). Deze projecties kunnen ervoor zorgen dat het kind psychologische problematiek kan ontwikkelen. Dit wordt gedaan in drie stappen: *Scanning, diagnosing and treating*. De ouder focust op het kind, interpreteert bepaalde gedragingen als tekortkomingen en behandelt het kind naar deze tekortkomingen (Bowen, 1978; The Bowen Center, 2021). Aan de hand van *Family Projection Process* kan worden verklaard dat negatieve veranderingen in de relatie van de ouders ook negatieve gevolgen met zich meebrengen voor hun kinderen. Hierom kan worden gesteld dat relatietevredenheid van de ouders in de ouder-ouder relatie van belang is voor een gezond systeem.

2.2 Intergenerationele overdracht

Bowen (1978) omschrijft in zijn theorie '*multigenerational transmission process*' dat een persoon het product is van vele generaties voor hem. Dit gebeurt door het overdragen van bepaalde informatie door middel van relaties die generaties overbruggen. Hiermee kan worden gesteld dat kinderen niet alleen het product zijn van hun eigen ouders, maar ook van hun grootouders en overgrootouders. Het overdragen van deze informatie wordt zowel bewust, als onbewust gedaan (The Bowen Center, 2021; Bowen 1978). De opvoeding die ouders hebben genoten en de ervaringen die zij daarmee hebben opgedaan, worden toegepast in hun eigen manier van opvoeden. Dit geldt zowel voor negatieve, maar ook positieve aspecten van opvoeding. Ouders die zelf een agressieve manier van opvoeding hebben ervaren, doen dit vaak ook bij hun eigen kinderen. Op het moment dat ouders uit een warm en liefdevol gezin komen, is de kans groter dat zij hun eigen kinderen ook zo grootbrengen (Madden et al., 2015).

Dit is ook merkbaar in partnerrelaties. Volgens Baptist et al. (2012) kunnen negatieve aspecten zoals minachting en emotionele verwaarlozing bij kinderen ook voorspellers zijn van een latere slechte relatie met hun partner op het moment dat ze volwassen zijn. Daarbij kan dysfunctie binnen de nucleaire familie ervoor zorgen dat kinderen op latere leeftijd problemen hebben met communicatie en conflicthantering in hun partnerrelatie (Baptist et al., 2012).

2.2 Relatietevredenheid

Relatietevredenheid bij de ouders is van belang voor een gezonde *triangle* waarin zo min mogelijk spanning is tussen ouder en kind (Bowen (1978). Echter, is het vrijwel onmogelijk om een vaste definitie te vinden voor het woord ‘relatietevredenheid’. Dit komt omdat relatietevredenheid een volledig subjectieve betekenis heeft. De enige die hier daadwerkelijk antwoord op kan geven, is de partner in een relatie zelf (Weiss, 2005). De verschillende definities die het construct vormen zoals Weiss (2005) deze omschrijft, komen terug in verschillende onderzoeken als factoren om relatietevredenheid te meten. Een groot aantal onderzoeken heeft geprobeerd dit begrip te conceptualiseren door middel van kwantitatief onderzoek (Weiss, 2005; Fincham et al., 2018). Ondanks dat hierbij correlaties zijn gevonden, is er vrijwel geen uitleg voor waarom deze correlaties bestaan (Fincham et al., 2018).

Om het begrip ‘relatietevredenheid’ vorm te kunnen geven, wordt er gebruik gemaakt van verschillende factoren die een invloed uitoefenen op het construct. Hierbij zijn onder andere communicatie, intimiteit, conflict, verwachtingen en support van belang (Bradbury et al., 2004; Fincham et al., 2018). Deze factoren spelen een rol in relatietevredenheid, maar beïnvloeden tegelijkertijd ook elkaar.

Communicatie is een belangrijk aspect onder koppels om tevredenheid in hun relatie te bewerkstelligen (Yoo et al., 2014; Meeks et al., 1998; Egeci et al., 2006). Yoo et al. (2014) linken communicatie sterk aan die mate waarin partners intimiteit ervaren binnen hun relatie. Een positieve communicatie-ervaring zorgt hierbij voor meer relatietevredenheid, omdat er hogere mate aan intimiteit wordt ervaren binnen de relatie. Hierbij is het belangrijk om een veilige omgeving te hebben waarin partners zich kwetsbaar kunnen opstellen. Veiligheid is dus ook een belangrijke factor die hieraan bijdraagt (Yoo et al., 2014).

Niet alleen is communicatie van belang om tevredenheid te bewerkstelligen, maar is perceptie ook een belangrijk onderdeel hiervan (Meeks et al., 1998). De effectiviteit van communicatie bestaat immers uit twee componenten, de effectiviteit van de zender, maar ook in hoeverre de perceptie effectief is. De manier waarop het gedrag van de partner wordt

waargenomen, is direct van invloed op de relatietevredenheid (Meeks et al., 1998; Fincham et al., 2018). Percepties van partners worden gevormd door de eigen belevingswereld en ervaringen van een persoon (Meeks et al., 1998). Hiermee kan worden gesteld dat de verwachtingen die iemand heeft op basis van de eigen ervaringen, een grote rol speelt in relatietevredenheid.

Communicatie speelt als laatst ook een rol in conflicthantering binnen een relatie. Conflict is een onvermijdbaar aspect van iedere relatie. Op het moment dat conflict vaker voorkomt, kan het een negatieve lading brengen aan de intieme relatie. Dit komt wederom terug in FST in de vorm van *marital conflict (nuclear family emotional process)* (The Bowen Center, 2021). Intimiteit is zoals eerder gesteld, een belangrijk onderdeel van de relatie dat zorgt voor een gevoel van emotioneel, psychologisch en fysiek welzijn. Door op de juiste wijze te communiceren middels openheid en het uitspreken van gevoelens, kan conflict met een positieve noot eindigen waardoor de intieme relatie juist sterker wordt (Egeci et al., 2006).

2.3 Relatietevredenheid en ouder-kind relatie

De link tussen relatietevredenheid van de ouders en de ouder-kindrelatie komt in Bowen's FST (1978) terug als *Impairment of one or more children*. Hierbij worden onzekerheden en angsten van de ouders geprojecteerd op de kinderen, waardoor de kinderen uiteindelijk met gedragsproblematiek kunnen komen te zitten (The Bowen Center, 2021). Deze negatieve correlatie komt ook voort uit het werk van Yoo et al. (2020). Echter, wordt hier niet de focus gelegd op de manier waarop projectie gedragsproblematiek kan veroorzaken bij kinderen, maar wordt hier gekeken naar hoe dit teweeg wordt gebracht. Spanningen en conflict tussen de ouders in hun relatie zorgt immers ook voor spanningen in hun relatie met het kind. Uiteraard is het tegengestelde hiervan ook van toepassing, Kolak et al. (2007) onderlijnen namelijk ook de positieve kant in deze ouder-kind dynamiek. Er zijn positieve relaties gevonden tussen relatietevredenheid en ouder-kind relaties. Een gelukkige, belonende en romantische relatie tussen twee ouders kan van invloed zijn op een betere ouder-kind relatie in het gezinssysteem. Het functioneren van de familie en daarmee de ouder-kind relatie, is gerelateerd aan de relatie tussen de twee ouders (Kwan et al., 2015).

2.4 Invloed culturele achtergrond

Vele studies focussen zich op relatietevredenheid en ouder-kind relaties. Echter, is het belangrijk om de notie in acht te nemen dat hierbij vaak de focus wordt gelegd op westerse culturen. Wanneer er wordt gefocust op de inhoud van deze studies, wordt snel duidelijk dat dit niet altijd toepasbaar is op niet-westerse culturen. Een voorbeeld hiervan is een van de meest gebruikte vragen in een assessment “*would marry if she had her life to live over again?*”. Dit is per definitie al niet van toepassing op culturen waarin gearrangeerde huwelijken nog onderdeel zijn van de traditie (Fincham et al., 2018). Hieruit kan worden opgemaakt dat dit niet alleen maar geldt voor de culturele verschillen in relatietevredenheid, maar ook in de ouder-kind relatie. Ondanks dat verschillende onderzoekers erkennen dat er mogelijk culturele verschillen zijn in ouderlijk gedrag, is er nog maar weinig onderzoek gedaan om deze verschillen en gelijkenissen te begrijpen (Leidy et al., 2011).

2.4.1 *Collectivisme versus Individualisme*

De psycholoog Hofstede (2011) introduceert ons aan de zes dimensies van culturen. Een van deze dimensies is het collectivisme versus het individualisme. Deze dimensie fungeert als de maatstaf voor het verklaren van de mate waarin mensen in een gemeenschap zijn geïntegreerd in een groep. Hierin duidt het collectivisme op een cultuur waarin de grotere groep van belang is. Men is vanaf zijn of haar geboorte al geïntegreerd in een sterke in-group waarin loyaliteit en de “wij” gedachtegang centraal staan. Hiertegenover staat het individualisme waarin de banden tussen individuen niet sterk zijn en waarbij de verwachting is dat ieder voor zichzelf zorgt. In collectivistische samenleving ligt de focus ook meer op hiërarchie en sociale orde, terwijl individualistische samenlevingen op basis van sociale gelijkheid functioneren. Dit betekent ook dat de machtsafstand in collectivistische samenlevingen veel groter is dan die in individualistische samenlevingen (Hofstede, 2011; Huijberts et al., 1999).

Het collectivisme versus het individualisme speelt ook een prominente rol in de manier waarop het familiesysteem tot stand komt. Het is hierom relevant om deze dimensie in acht te nemen om de verschillen te kunnen verklaren tussen westerse en niet westerse culturele groepen. Uit verschillende onderzoeken blijkt dat westerse groepen vaak individualistisch zijn, terwijl niet-westerse samenlevingen collectief zijn ingesteld. Dit betekent dat Nederlanders zonder migratieachtergrond individualistisch zijn, terwijl de mensen met een Marokkaanse

migratieachtergrond uit een collectieve gemeenschap komen (Huiberts et al., 2002; van de Vijver et al., 2009; Pels et al., 2007).

Huiberts et al. (1999) omschrijft hoe de verschillende cultuurdimensies ervoor zorgen dat de nadruk komt te verschuiven in *dyads* binnen het familiesysteem. Volgens Huiberts et al. (1999) zijn in een collectivistische samenleving, relaties tussen ouder en kind vaak het sterkst. Hiertegenover staat dat de banden tussen de ouders bij families uit een individualistische samenleving vaak sterker zijn. Binnen deze partnerrelatie is ook een verschil merkbaar op basis van de cultuurdimensie. Huwelijkstevredenheid heeft voor de twee groepen een andere betekenis. Voor westerse, individualistische partners hangt het voornamelijk af van het niveau van intimiteit tussen de twee, terwijl voor niet-westerse partners het merendeels afhangt van de meer traditionele rollenverdeling binnen het gezin en hoe deze worden ingevuld (Huiberts et al., 2002).

Voor de kinderen binnen het familiesysteem verschilt de relatie ook met hun ouders op basis van de cultuurdimensie van Hofstede (2011). Huiberts et al. (2002) halen een aantal perspectieven aan om deze verschillen uit te leggen. Vanuit het westers perspectief wordt beredeneerd dat Nederlands-Marokkaanse, minder sterke banden hebben met hun ouders dan jongeren met een westerse achtergrond. Deze conclusie wordt getrokken op basis van de machtsafstand die aanwezig is bij collectivistische culturen. Deze machtsafstand zorgt ervoor dat ouders van Nederlands-Marokkaanse jongeren hen op een autoritaire manier opvoeden. Hierdoor ligt de focus voornamelijk op gehoorzaamheid en is er minder ruimte voor het delen van gevoel en emotie. Dit idee wordt bevestigd in het onderzoek van Novin et al. (2006). Nederlands-Marokkaanse geven hierin aan dat zij minder snel geneigd zijn om negatieve emoties met hun gezinsleden te delen. Terwijl het delen van emotie een goede manier is om interpersoonlijke relaties en daarmee de relatietevredenheid, te versterken (Novin et al., 2006; Yoo et al., 2014). Bovendien stelt Pels et al. (2005) dat Nederlands-Marokkaanse ouders sociale orde hanteren als het gaat om hun kinderen en dat hier strikter op wordt gehandhaafd. Dit kan zorgen voor een grotere afstand tussen ouder en kind. Voor westerse jongeren zonder migratieachtergrond zou het tegenovergestelde waar zijn; omdat hun ouders op een permissievere manier opvoeden en hun kinderen meer vrijheid bieden, is er meer ruimte voor gelijkwaardige communicatie. Hierdoor zou de band met de ouders beter zijn (Huibert et al., 2002).

Het tweede perspectief dat wordt aangehaald door Huiberts et al. (2002) stelt dat jongeren met een niet-westerse achtergrond een betere band hebben met hun ouders dan jongeren met een westerse achtergrond. Dit komt omdat westerse jongeren in vergelijking met

niet-westerse migrantenjongeren individualistischer zijn ingesteld en hierdoor sneller hun eigen gang zouden gaan. Dit kan resulteren in het feit dat deze jongeren zichzelf sneller emotioneel distantiëren van hun ouders. Kâgitçibasi (1990) noemt dit het ontwikkelen van een ‘*separate self*’, die zich verwijderd van anderen en voornamelijk als autonoom figuur fungeert. Niet-westerse jongeren daarentegen ontwikkelen een ‘*relational self*’ ofwel ‘*relational-autonomous self*’, waarbij de focus ligt op verbondenheid met de ander (Kâgitçibasi, 1990). Op basis hiervan kan worden gesteld dat niet-westerse jongeren een betere band hebben met hun ouders, omdat zij de waarden loyaliteit en groepsverbondenheid meer uitdragen (Huiberts et al, 2002).

2.4.2 Invloed migratie op het familiesysteem

Voor niet-westerse migranten die naar een westers land migreren, verandert er meer dan alleen de omgeving. Migratie heeft ook een grote impact op het familiesysteem. Migranten nemen uiteraard veel mee uit hun land van herkomst, hierbij kan worden gedacht aan gebruiken en tradities, maar ook bepaalde gedragspatronen afkomstig uit hun familielevens. Het is van belang om deze culturele bagage in acht te nemen wanneer er getracht wordt migranten te begrijpen (Foner, 2012).

Echter, is dit niet het enige wat de migranten vormt tot wat ze zijn op het moment dat zij zich in een nieuwe omgeving bevinden. Migranten reproduceren niet exact dezelfde culturele patronen als de bewoners in hun land van herkomst. Er verandert veel in gebruiken tradities, maar ook gedrag en het familielevens. Migranten hebben een “*memory of things past*” zoals Foner (2012) dit omschrijft. Een herinnering die als filter fungeert waarmee zij alles zien en ervaren. Deze zorgt ervoor dat zij een nieuw leven en als het ware een nieuwe cultuur creëren waarin traditie en vernieuwing samenkomen. Dit betekent dat oude gewoonten veranderen voor deze personen (Foner, 2012).

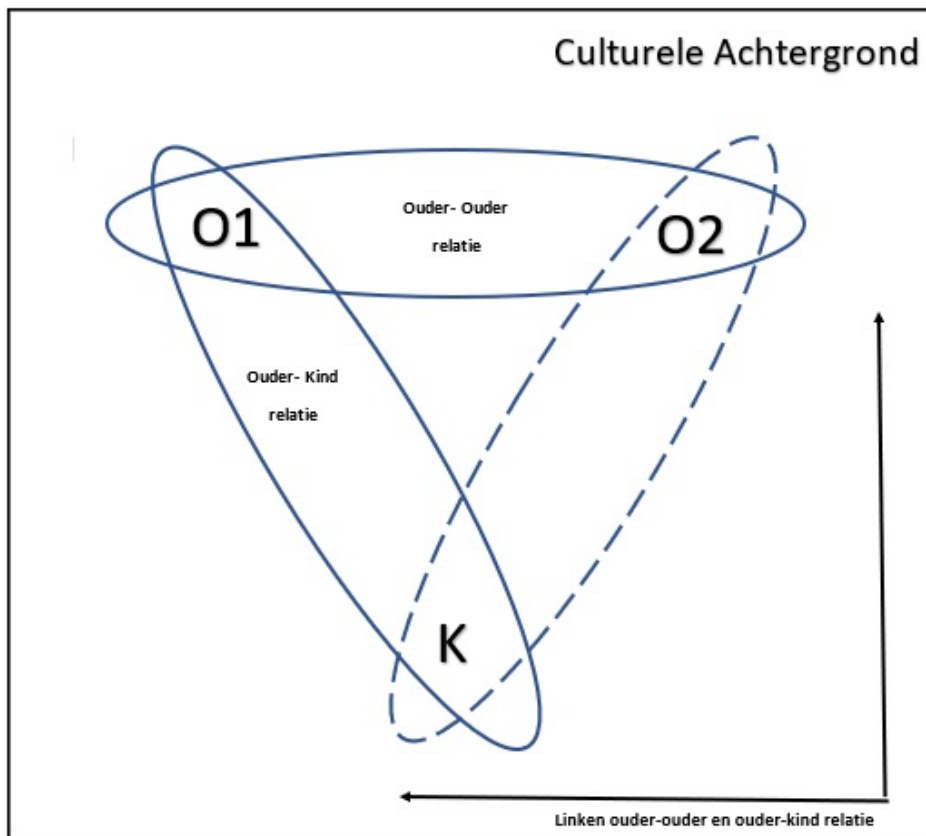
2.5 Onderzoeksvragen en conceptueel model

De theorie die in dit hoofdstuk wordt omschreven vormt de basis om de centrale vraag te beantwoorden. Dit zal worden gedaan aan de hand van een zestal deelvragen, waarin alle relevante onderwerpen zullen worden onderzocht. De deelvragen die worden gebruikt voor dit onderzoek zijn:

- Hoe wordt relatietevredenheid gedefinieerd Nederlands-Marokkaanse moeders?
- Hoe tevreden zijn Nederlands-Marokkaanse moeders in hun relatie?
- Welke stijl wordt er gehanteerd om het kind op te voeden (autoritair versus permissief)?
- Hoe tevreden zijn Nederlands-Marokkaanse moeders over de relatie met hun kind?
- In hoeverre heeft intergenerationele overdracht invloed gehad op de *dyads* binnen de nucleaire familie?
- In hoeverre heeft migratie en de Nederlandse individualistische cultuur een invloed uitgeoefend op de *dyads* binnen de nucleaire familie?

De deelvragen en de onderwerpen die hiermee aan bod komen in dit onderzoek zijn visueel gemaakt in het conceptueel model (zie figuur 1).

Figuur 1: Conceptueel model

In het conceptuele model is een schematische weergave te zien van het familiesysteem zoals Bowen (1978) deze omschrijft. Hierbij wordt er gefocust op een *triangle*, dat wil zeggen de relatie tussen ouder-ouder (O1 en O2) en ouder-kind (O1-K en O2-K). De relaties tussen deze personen worden schematisch weergegeven aan de hand van de cirkels die deze verbinden. Wel is de relatie tussen O2 en K gestippeld, omdat alleen de moeders zullen worden gesproken voor dit onderzoek. Dit betekent dat de *dyads* tussen moeder en partner en moeder en kind centraal zullen staan. De enige informatie die kan worden vergaard tussen vader en kind is de ervaring van de moeder. De culturele achtergrond (rechtsboven) van het familiesysteem is weergegeven aan de hand van het vierkant die het systeem ofwel gezin omsluit, omdat de verwachting is dat deze dimensie als achtergrond van grote invloed is op het systeem.

3. Methodologie

Om dit onderzoek te bewerkstelligen is er gebruik gemaakt van een kwalitatieve benadering. Hierbij zijn semigestructureerde diepte-interviews afgenomen bij veertien respondenten. Dit gebeurde op basis van topics die uit relevante literatuur is voortgekomen. Dit maakt dat dit onderzoek een deductieve benadering (Bryman, 2012) hanteert. De resultaten die voortvloeien uit de interviews zijn vergeleken met de bestaande literatuur om tot de conclusies voor dit onderzoek te komen.

3.1 Steekproef en data verzameling

De veertien respondenten die voor dit onderzoek zijn geworven, zijn moeders met een Marokkaanse etnische achtergrond die zijn getrouwd met een man die dezelfde etnische achtergrond deelt. Hierbij is ook rekening gehouden met de generatie waarbij de moeder horen. De moeders zijn tweede generatie migranten in Nederland. De culturele bagage die hun ouders (de eerste generatie) hebben meegenomen, is volgens Huiberts et al. (2002) en Pels et al. (2005) ook duidelijk merkbaar in de volgende generaties. In dit onderzoek is gekeken naar welke invloed dit heeft op de tweede generatie. De moeders hebben minimaal een kind en er is geselecteerd op de leeftijd van de kinderen, waarbij het criterium is dat zij een kind hebben op de basisschool in groep 3, 4 of 5. Hierdoor zijn ouders gesproken die een kind hebben in dezelfde levensfase, zodat de ervaringen zo min mogelijk worden beïnvloed door de levensfase van het kind. Onderstaande tabel geeft de verschillende demografische kenmerken weer van de steekproef met gebruik van pseudoniemen.

Naam	Leeftijd (in jaren)	Duur relatie (in jaren)	Aantal kinderen	Leeftijd jongste kind (in jaren)
Soumaya	42	13	3	3
Najat	35	14	3	4
Hayat	42	16	2	4
Saadia	48	23	2	6
Farah	33	13	3	3
Samira	34	12	3	3

Leila	32	13	3	3
Naam	Leeftijd (in jaren)	Duur relatie (in jaren)	Aantal kinderen	Leeftijd jongste kind (in jaren)
Amira	34	13	3	1
Aya	34	10	3	2
Yasmina	36	14	5	1
Dina	35	12	3	3
Houda	34	11	6	1
Kauthar	40	20	4	1
Khadija	32	11	3	3

De respondenten zijn geworven door middel van *convenience sampling* (Bryman, 2012). Dit betekent dat de respondenten in de eigen persoonlijke kring zijn geworven. Ook heeft dit een sneeuwbaaleffect gecreëerd doordat participanten in hun persoonlijke kring potentiële kandidaten hadden die wilde meedoen aan het onderzoek. Tevens is er contact gelegd met basisscholen, met het verzoek of ouders van kinderen in groep 3, 4 of 5 wilden meedoen aan het onderzoek.

3.2 Dataoperationalisering

De interviews zijn semigestructureerd. Hierbij is er gebruik gemaakt van een *topiclijst* die is opgesteld aan de hand van begrippen die voortvloeien uit literatuuronderzoek en zijn deze duidelijk gedefinieerd. Dit fungeerde als leidraad om zo te voorkomen dat de participanten deze onderwerpen op een andere manier interpreteerden dan anderen. Vanuit deze basis die gevormd is door de topiclijst, is vervolgens bevraagd hoe de respondent hierover denkt en is dieper ingegaan op diens belevingswereld. De topiclijst was een levend document, dat veranderde op basis van bevindingen die voort zijn gekomen. Een voorbeeld van begrippen die erbij zijn gekomen, zijn begrippen gerelateerd aan de invloed van migratie die duidelijk werd tijdens de interviews. De topiclijst die gebruikt is voor dit onderzoek kan worden teruggevonden in bijlage 1.

3.3 Data-analyse

De data die is verzameld is gecodeerd door middel van labels. Dit is gedaan in een beveiligd systeem genaamd ATLAS.ti. In dit systeem zijn alle antwoorden die de respondenten gegeven hebben, aan de hand van de topiclijst gesorteerd. Hierbij hebben ze een kleur toegewezen gekregen. Deze manier van labelen wordt omschreven als open coderen (bryman, 2012). Nadat het proces van open coderen afgerond is, is axiaal gecodeerd. Hierbij zijn de labels die de citaten toegekend hebben gekregen gegroepeerd in overkoepelende thema's. Om deze stap in het codeerproces uit te voeren, is gebruik gemaakt van Microsoft Excel. Hierna is als laatst selectief gecodeerd. De uiteindelijke resultaten van het codeerproces zijn weergegeven een codeboom structuur in bijlage 2. Op basis van de codes en dimensies die door middel van de analyse verkregen zijn, zijn de resultaten in hoofdstuk 4 geschreven.

3.4 validiteit en betrouwbaarheid

Om de betrouwbaarheid en de validiteit van dit onderzoek te waarborgen, zijn er een aantal maatregelen getroffen voor dit onderzoek. Voor het interview zelf zijn er verschillende maatregelen getroffen om de objectiviteit te waarborgen en de privacy van de respondenten te beschermen. Allereerst is er gebruik gemaakt van een topiclijst. Dit betekent dat op deze manier de inhoud van de interviews gecontroleerd kan worden, ondanks dat het gaat om semigestructureerde interviews. Hierdoor zijn dezelfde thema's bij iedere participant bevraagd, waardoor de herhaalbaarheid van dit onderzoek wordt gewaarborgd. Ook is er beoogd om alle stappen die zijn genomen in dit onderzoek, zo nauwkeurig mogelijk te documenteren. Tijdens de interviews heb ik als onderzoeker een objectieve houding tegenover de respondenten gehad, zodat ik de antwoorden zo min mogelijk kon beïnvloeden. De interviews zijn opgenomen waarbij de opnames ook fungeerden als basis om de transcripten zo precies mogelijk uit te werken. Om de validiteit te waarborgen is er beoogd om de groep respondenten zo divers mogelijk te maken. Ondanks dat het allemaal Nederlands-Marokkaanse moeders zijn met kinderen, komen deze moeders bijvoorbeeld uit andere steden en hebben zij geen directe link met elkaar. Hiermee is gepoogd de generaliseerbaarheid van dit onderzoek te optimaliseren.

3.5 Ethiek en Privacy

De ethiek binnen dit onderzoek en de privacy van de respondenten is op verschillende manier bewaakt. Voor aanvang van het interview, heeft iedere respondent een *informed consent* formulier (Bijlage 2) ontvangen. Hierin las de respondent alle rechten die zij hebben als participant van dit onderzoek en op welke manier hun privacy wordt gewaarborgd. Nadat zij hiermee akkoord gingen, werd dit formulier getekend en gearcheveerd. Vervolgens is er toestemming gevraagd om het interview op te kunnen nemen. Het opnemen werd gedaan op een beveiligde app. Voor de respondenten is gewerkt met pseudoniemen zodat de anonimiteit van de respondent wordt bewaakt. Tijdens het interview, zijn alle antwoorden die de participanten hebben verschaft, geparafraseerd. Dit was van belang om te voorkomen dat ik als interviewer de antwoorden op mijn eigen manier interpreteerde. Hiermee is de objectiviteit bewaakt en dit was cruciaal om de antwoorden vanuit de belevingswereld van de participant vast te leggen. Nadat alle interviews waren afgenomen, zijn transcripten gemaakt die werden gearcheveerd in een beveiligde map.

Tevens is er rekening gehouden met het welzijn van de respondenten. Omdat in de interviews onderwerpen aan bod kwamen die mogelijk negatieve gevoelens en emoties konden opwekken bij de participant, was het risico aanwezig dat dit impact zou hebben op het welzijn van de respondent. De participanten kregen de mogelijkheid om in contact te komen met een organisatie die hen hierbij kon helpen. Dit was uiteraard als de participant hier zelf behoefte aan had.

4. Resultaten

In dit hoofdstuk komen de bevindingen aan bod die voortvloeien uit de interviews. Alle respondenten die worden benoemd zijn geciteerd met het gebruik van een pseudoniem om de privacy te waarborgen.

4.1 Hoe wordt relatietevredenheid gedefinieerd door de Nederlands-Marokkaanse moeders?

Er zijn een aantal factoren die herhaaldelijk worden opgenoemd door de respondenten als factoren die bijdragen aan relatietevredenheid. Communicatie is voor alle vrouwen een van de belangrijkste, zo niet het belangrijkste aspect in de relatie. Deze factor wordt genoemd in ieder interview als iets wat bijdraagt aan een gezonde relatie.

“Tevredenheid betekent ten eerste dat de communicatie goed moet verlopen. Dat je samen wel op één lijn moet zitten. Niet alleen qua opvoeding met de kinderen, maar ook gewoon de overige aspecten. Je dient wel gewoon op één lijn te zitten. Ik kan natuurlijk wel hier en daar meningsverschillen hebben, maar ik vind het wel belangrijk dat we daar ook over moeten praten, om uiteindelijk wel samen tot één conclusie te komen. Wat ik ook heel belangrijk vind, is dat je naar elkaar luistert en een luisterend oor biedt als het niet goed gaat met je partner, andersom ook” - Leila

Ondanks dat communicatie een prominente rol speelt in relatietevredenheid, geeft de meerderheid van de vrouwen ook aan dat zij hier moeite mee hebben bij hun partner.

“Communicatie zal altijd een ding zijn, vooral de Marokkaanse mannen. Die zijn gewoon niet altijd zo open in alles wat ze voelen, waardoor dat toch kan uitdraaien op miscommunicatie of ruzies die eigenlijk nergens over gaan.” – Samira

Hierin wordt belicht dat hun partners niet zo makkelijk emotie uitspreken. Dit neemt niet weg dat de meeste vrouwen dit wel kunnen en willen doen. Hierbij kan de vraag worden gesteld waarom de mannen over het algemeen niet makkelijk communiceren met hun partner over onderwerpen die betrekking hebben op gevoel en emotie.

“Ik weet dat mannen sinds kleins af aan al meekrijgen om niet te veel emotie te tonen en zichzelf daarin te ‘vermannen’. Dat weet ik van mijn man maar ik zag dat ook terug bij mijn broers en vader. Je merkt dan toch wel dat dit ook terugkomt in je huwelijk. Hij praat heel lastig over zijn emotie. – Dina

Overgroot deel van de moeders geeft bijvoorbeeld ook aan dat zij hun weg moesten vinden in conflicthantering. Zij geven aan dat communicatie tijdens conflict lastig werd, omdat zij behoefte hadden aan het uitspreken van gevoelens tijdens conflict, maar dat hun partner juist behoefte had aan ruimte op dat moment. *“Ik merkte gewoon echt aan mijn man dat hij niet tegen mij wilde praten wanneer wij conflict hadden”* zegt Amira. Zij is hierin de stem die spreekt voor bijna alle andere vrouwen die zijn gesproken voor dit onderzoek. Wel erkennen veel vrouwen dat zij zich hieraan hebben aangepast door hun partner de ruimte te geven en hun gevoelens pas te bespreken wanneer de emoties waren gesetteld. Zij geven aan dat dit wel degelijk heeft geholpen bij het vinden van een passende middenweg.

Een ander belangrijk terugkomend aspect dat bijdraagt aan relatietevredenheid is partnersupport. Partnersupport kan in deze context op twee manieren worden vervuld. Als eerst wordt aangehaald dat de respondenten dit relateren aan hulp met huishoudelijke taken en taken verbonden aan het opvoeden van de kinderen. Hierbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan de kinderen voorbereiden voor bedtijd en activiteiten doen met de kinderen. Yasmina gaf aan dat zij het gevoel had weer ‘opnieuw’ van haar man te houden, op het moment dat *“hij een vader is voor zijn kinderen”*. Op de vraag *“wat betekent relatietevredenheid voor jou?”* antwoordde zij:

“Ik weet nog dat ik een keer op het terras zat samen met mijn kinderen. Mijn partner kwam aanlopen en zij renden vol vreugde naar hun vader toe. Op dat moment dacht ik wel bij mezelf, dit is de man op wie ik verliefd ben geworden” - Yasmina

Ten tweede kan partnersupport terug worden gezien als het steunen van je partner in aspecten die belangrijk zijn voor hem of haar. Tevens betekent dit een bepaalde mate van vrijheid en bewegingsruimte geven aan elkaar, om zo jezelf te kunnen ontplooien en uitdrukken. Hierin is steun van de partner cruciaal. Het is voor de moeders belangrijk om ook het gevoel te hebben een ‘eigen’ persoon te zijn. Veel vrouwen hebben de sterke behoefte om ook een rol te vervullen buiten de rol van moederschap. Hierbij kan worden gedacht aan werk, educatie, tijd spenderen met vrienden etc.

Verder worden aspecten als respect voor elkaar hebben, jezelf kunnen zijn en vertrouwen belicht als factoren die bijdragen aan een grotere mate van relatietevredenheid.

4.2 Hoe tevreden zijn Nederlands-Marokkaanse moeders in hun relatie?

Een ruime meerderheid van de vrouwen geven aan een goede relatie te hebben met hun man en tevreden te zijn in hun huwelijk. De reden dat zij tevreden zijn, hangt af van de respondent in kwestie en varieert daarmee per respondent. Op het moment dat de respondent aangeeft niet tevreden te zijn in de relatie, komt dit door het gemis een bepaalde factor. Farah geeft bijvoorbeeld aan dat ze momenten ervaart binnen haar relatie van onvrede en dat dit voornamelijk komt omdat haar man continue aan het werk is en daardoor grotendeels van de dag afwezig is. *“Ik voel me soms echt een alleenstaande moeder, ondanks dat ik al jaren getrouwd ben”*, benadrukt ze hier. Zijn afwezigheid zorgt er ook voor dat zij extra druk ervaart wat betreft de kinderen.

Een aantal moeders hebben opvallende uitspraken gedaan wat betreft relatietevredenheid. Zij geven aan dat dit op den duur verbeterd is en dat dit in het begin van hun huwelijk veel slechter was. Na hierop doorgevraagd te hebben blijkt dat een aantal moeders het eerste jaar van hun huwelijk als erg moeilijk hebben ervaren. Dit is voor deze moeders het eerste jaar van samenwonen. Islamitisch gezien mogen een vrouw en man pas samenwonen op het moment dat zij zijn getrouwd. Dit gebeurde dan ook pas na het voltrekken van hun huwelijk. Echter, hebben zij elkaar niet op die manier ervaren voor het huwelijk en heeft dit als het ware geresulteerd in een moeilijke periode, Kauthar legt dit ook uit:

“Ik weet nog dat ik mijn eerste jaar huwelijk heel erg lastig vond. Het leek alsof ik mijn partner opnieuw moest leren kennen. Op een gegeven moment ga je je ook wel irriteren aan elkaar. Ik weet nog dat ik een aantal keer bij mezelf dacht, als dit het is dan hoeft het van mij niet meer.” - Kauthar

Pas naderhand hebben zij hier hun weg in kunnen vinden, door bijvoorbeeld elkaars grenzen te leren kennen en zich aan te passen aan elkaar.

4.3 Welke stijl wordt er gehanteerd om het kind op te voeden (autoritair versus permissief)?

De moeders die zijn gesproken, geven aan over het algemeen streng te zijn en grenzen te willen trekken voor hun kinderen. Hierbij kan worden gedacht aan bijvoorbeeld het handhaven van discipline bij de kinderen of de Islamitische grenzen in de opvoeding kenbaar maken.

“Ik wil mijn kinderen wel duidelijk maken wat wel en niet passend is bij onze levensstijl volgens de Islam. Ik vind dit wel echt het belangrijkste, om zo een kader te schetsen voor mijn kinderen” - Khadija

Echter, is er een groot verschil met de traditionele betekenis van een het autoritair opvoeden zoals Huiberts et al. (2002) deze voor zich zagen. De respondenten die zijn geïnterviewd geven allemaal aan op een open manier met hun kinderen te communiceren. De Marokkaanse moeders hechten veel waarde aan een hechte band met hun kinderen en proberen dit te bewerkstelligen door veel met hun kinderen te praten. Machtsafstand is veel minder prominent aanwezig dan in een traditioneel autoritair gezin. De moeders proberen hier een middenweg in te vinden. Soumaya geeft hierin bijvoorbeeld aan dat zij als een vriendin voor haar dochters wilt zijn, maar ook streng op kan treden als dit nodig is.

“Ik probeer een moeder te zijn, maar ook tegelijkertijd een soort van vriendin. Net zoals ze bijvoorbeeld hun oudere nichtje zien. Dan zie je echt hele andere kinderen. Zo probeer ik dan ook met hen om te gaan. Maar wanneer ik moeder moet zijn om ze op te voeden, dan ben ik ook echt moeder.” - Soumaya

Een kanttekening hieraan is dat dit niet altijd even soepel verloopt. Meerdere moeders geven aan dat zij moeite hebben met een gezond evenwicht hierin bewaren.

4.4 Hoe tevreden zijn Nederlands-Marokkaanse moeders over de relatie met hun kind?

Alle moeders geven aan tevreden te zijn met de relatie van hun kind. Zij communiceren op een goede en open manier en zij laten hun affectie jegens elkaar blijken. Dit gebeurt zowel fysiek, door bijvoorbeeld het knuffelen en kussen van een kind, maar ook verbaal door het echt te benoemen. Dit is voor veel vrouwen een bewuste keuze geweest. Op deze manier willen zij de band die zij delen met hun kinderen sterker maken.

De meerderheid van de vrouwen geeft ook aan te investeren in tijd met hun kinderen. Deze tijd willen zij dan een op een met hun doorbrengen, zodat zij op deze manier ook echt individuele aandacht krijgen. Dit zou bijdragen aan het gevoel van gehoord en gezien worden bij de kinderen. Aya geeft bijvoorbeeld aan dat zij merkt dat haar oudste dochter meer toenadering zoekt op momenten dat zij juist minder tijd heeft voor de kinderen.

“Op een gegeven moment ben je zo bezig op automatische piloot. ... Je hebt helemaal niet een moment gehad om even een gesprekje te voeren met de kinderen. Ik merk dat de oudste dan wel snakt naar momenten dat ik even een theetje doe met haar.”- Aya

Het voorbeeld dat Aya geeft, wordt door meerdere moeders gedaan. Hierin delen zij allemaal dezelfde beweegredenen, namelijk dat zij hun kind het gevoel willen geven dat zij gehoord en gezien worden door hun ouders.

Meerdere moeders geven ook aan dat zij hetzelfde verlangen van hun partner. Zij willen dat hun partner tijd doorbrengt met hun kinderen en dat ze hier ook echt tijd voor vrijmaken. Alle vrouwen die zijn gesproken hadden werkende partners en een aantal hebben aangegeven dat dit soms ervoor zorgt dat hun partner niet veel aanwezig is. Desondanks verwachten zij toch dat zij tijd investeren in hun kinderen, zodat de relatie er niet onder hoeft te leiden.

“Ik had een hele goede band met mijn vader. Ik kon met mijn vader wandelingen maken en dat vond ik mooi. Ik zet mijn man er dan ook toe om een band creëren met zijn dochters. Je moet daar tijd in steken. Dat is iets waar je aan moet werken” – Aya

De vrouwen vinden het net zo belangrijk dat hun partner een goede band met hun kinderen hebben, als dat zij deze band hebben. Vaak is het voor de moeder gemakkelijker en gaat dit op een natuurlijke wijze omdat zij de meeste tijd besteden met hun kinderen.

4.5 In hoeverre heeft intergenerationele overdracht invloed gehad op de dyads binnen de nucleaire familie?

Intergenerationele overdracht heeft voor alle moeders een grote rol gespeeld in hoe de *dyads* binnen de nucleaire familie zijn gevormd. Dit geldt zowel voor de partnerrelatie, als de ouder-kind relatie. Dit heeft op verschillende manieren invloed uitgeoefend. Alle respondenten geven aan dat zij zich er bewust van zijn dat zij een aantal aspecten hebben overgenomen van hun ouders wat betreft hun partnerrelatie en de ouder-kind relatie.

Allereerst heeft de meerderheid van de vrouwen een vorm van traditionele rolverdeling overgenomen van hun ouders. Bij een ruime meerderheid van de vrouwen is het zo dat zij voornamelijk verantwoordelijk zijn voor huishoudelijke taken en taken gerelateerd aan opvoeding van de kinderen. Er is wel een verschil in de mate waarin zij dit doen. Bijna alle vrouwen geven aan dat zij hebben ervaren dat hun moeder degene was die verantwoordelijk was voor alles binnenshuis. *“Mijn moeder was een echte huisvrouw, gewoon zoals het bij iedereen was in die tijd”* geeft Houda aan. Echter, zijn veel moeders die gesproken zijn voor dit onderzoek ook werkzaam en krijgen hulp van hun partner bij taken gerelateerd aan het huishouden en de kinderen. Hiermee zijn de vrouwen nog wel eindverantwoordelijk voor dergelijke taken, maar is de rolverdeling niet strikt traditioneel zoals zij deze bij hun ouders hebben ervaren.

Veel moeders geven ook aan dat zij de veilige basis die hun ouders hebben gecreëerd voor hun ouderlijk gezin, ook willen binnen hun eigen gezin. Hierover zegt Houda:

“Ik heb een fijne jeugd gehad door mijn ouders. Het feit dat mijn moeder de constante factor was, altijd thuis was, zorgde voor een warme maaltijd en een veilige basis terwijl mijn vader de kostwinner was, heeft toch voor een bepaalde comfortabele structuur gezorgd binnen ons gezin. Dit is iets wat ik zeker ook aan mijn kinderen wil meegeven.” – Houda

Meerdere moeders bevestigen deze ervaring en geven aan dat zij hier ook actief naar handelen om dezelfde veilige basis voor hun kinderen te creëren.

Echter, heeft in deze casus intergenerationele overdracht ook een keerzijde. Een ruime meerderheid van de moeders geeft namelijk aan dat zij, ondanks dat zij een aantal aspecten hebben overgenomen uit hun ouderlijk gezin, ook bewust een aantal prominente onderdelen weglaten in hun eigen gezin. Een veelgenoemd aspect is het tonen van affectie tegenover hun partner en kinderen. Saadia legt dit uit:

“Als ik kijk naar mijn ouders, heb ik nog nooit gezien of ervaren dat zij openlijk tegen elkaar of tegen ons ‘ik hou van je’ zeiden. Ook is het niet zo dat zij mij hebben geknuffeld of gekust, net zoals ik nu bij mijn kindjes doe. Dat is voor mij wel een gemis geweest” – Saadia

Veel moeders geven aan dat zij het jammer vinden en het als een gemis ervaren dat ze weinig fysieke en verbale affectie hebben gekregen van hun ouders. Dit heeft niet zozeer impact gehad op de band die zij hadden met hun ouders, maar dit is wel een aspect wat zij het liefst wel hadden ervaren. Amira geeft aan dat zij zich bijvoorbeeld schaamde om haar vader te knuffelen. Deze afwezigheid van het tonen van affectie was niet alleen het geval bij de ouder-kind relatie, maar ook zagen de vrouwen dit terug in de relatie van hun ouders. De ouders van de meeste respondenten toonde ook geen fysieke of verbale affectie tegenover elkaar in het bijzijn van hun kinderen. Een van de respondenten omschreef de relatie van haar ouders als “zakelijk” en vertelde grappend “Ik ben bang dat ik in dezelfde relatie kom te zitten als mijn ouders toen”, verwijzend naar het gebrek aan affectie.

Bijna alle moeders die zijn gesproken voor dit onderzoek geven ook aan veel meer te communiceren met hun kinderen dan hun eigen ouders met hen deden. Zij geven aan dat zij een gebrek ervaarde aan een op een contact met hun ouders. Hayat geeft aan:

“Ik vraag mijn kinderen altijd hoe hun dag is geweest en of zij hun huiswerk hebben gedaan. Zo vaak dat zij het zelfs stiekem een beetje zat raken. Mijn dochter zegt dan weleens: “ga je dat nou elke dag vragen, mama?” Maar ik heb dit moment zelf nooit gehad, mijn moeder vroeg mij nooit hoe het ging.” - Hayat

Zij is hierin zeker niet de enige die dit zo heeft ervaren. Soumaya geeft aan dat zij ook het gevoel had dat communicatie in veel mindere mate gebeurde bij haar. Zelf had zij er ook een verklaring voor:

*“Ik kom uit een heel groot gezin. Mijn broers waren ook geen lieverds. Ik zorgde er dan altijd gewoon voor dat het goed met mij ging. Mijn moeder had haar handen al vol aan mijn broers, ik wilde niet dat ik hier ook nog bij zou komen. Al ging het niet goed met mij, het ging goed.”
- Soumaya*

De respondenten hebben er dus bewust voor gekozen veel meer te communiceren met hun eigen kinderen, omdat zij dit misten in hun eigen opvoeding. Ook is er een verschil in communicatie. Veel moeders geven aan dat er veel grenzen waren aan wat zij wel en niet konden bespreken in hun ouderlijk huis. Veel onderwerpen werden gezien als taboe, hier werd dan ook niet hardop over gepraat bij hun ouders. Hier vallen onderwerpen onder gerelateerd aan seksualiteit en verliefdheid, maar ook bijvoorbeeld menstruatie. Najat geeft aan dat zij bijvoorbeeld nooit kon praten over deze onderwerpen.

“Toen ik voor het eerst ongesteld werd, dacht ik dat ik doodging. Ik durfde ook niks te zeggen. Toen ik het eenmaal zei, vertelde mijn moeder dat ik een vrouw was geworden, verder niets”.

– Najat

Najat, maar ook andere respondenten kiezen er bewust voor om deze onderwerpen wel bespreekbaar te maken met hun kinderen. Zij willen hun kinderen onderwijzen en voorbereiden op bepaalde onderwerpen. Daar waar hun ouders ervoor kiezen om deze onderwerpen als taboe te zien, willen zij dit bespreekbaar maken om hun kinderen op die manier te helpen. Soumaya geeft aan dat zij het ook lastig vond dat haar ouders bepaalde onderwerpen niet bespraken.

“Mijn vader zei altijd: “nee dat mag niet, dat is haram”. Hij legde nooit uit waarom dat zo was en waarom het niet mocht. Als kind blijf je dan ook echt met vraagtekens zitten. Dit wil ik zo niet doen bij mijn kinderen. Ik wil juist dat ze mij kunnen vragen, vanuit de Islam wordt het juist toegejuicht om je kinderen te onderwijzen. Als ze het niet van mij leren, van wie moeten ze het dan leren?” - Soumaya

4.6 In hoeverre heeft migratie en de Nederlandse individualistische cultuur een invloed uitgeoefend op de dyads binnen de nucleaire familie?

De ouders van alle respondenten die voor dit onderzoek zijn gesproken, zijn allen eerste generatie migranten die komen uit Marokko. Voor alle respondenten betekent dit dat zij zelf zijn opgegroeid in Nederland. In tegenstelling tot hun ouders, zijn zij in een individualistische samenleving opgegroeid. Dit heeft ook impact gehad op de manier waarop hun eigen familiesysteem in elkaar zit. De respondenten bevinden zich als het ware op een *melting ground*

van twee culturen, waarin enerzijds de Marokkaanse cultuur een rol speelt en anderzijds de ‘nieuwe’ Nederlandse cultuur.

Om te beginnen geven de meeste vrouwen aan dat zij veel minder het gevoel hebben dat zij rekening moeten houden met leden buiten hun eigen gezin om. Saadia legt uit:

“Wij Marokkanen letten heel erg op elkaar. We moeten iedereen tevreden houden en dat blijft niet alleen bij je ouders. Ooms, neven, tantes, op een gegeven moment letten onze burens zelfs op ons” - Saadia

Dit wordt ook teruggezien bij de respondenten als het gaat om hun nucleaire familie. De focus is verschoven naar hun eigen kinderen en partner, waardoor er bijvoorbeeld minder rekening wordt gehouden met de schoonfamilies. Dit is wel gebruikelijk in de Marokkaanse cultuur. De mate waarin en waarop er contact wordt onderhouden wordt steeds meer een eigen keuze in plaats van een sociaal maatschappelijke verwachting.

Ook zijn meerdere aspecten omtrent communicatie anders die normaal gebruikelijk zijn in collectivistische culturen zoals in Marokko. Binnen de nucleaire familie is te zien dat kinderen steeds meer gelijkwaardig communiceren met hun ouders en niet vanuit een positie van hiërarchie. De mate waarin machtsafstand wordt ervaren is drastisch verminderd. Dit heeft verschillende redenen. Om te beginnen zijn de ouders meer open in communicatie met hun kinderen dan hun eigen ouders waren. Dit zorgt ervoor dat zij de drempel hebben verlaagd voor hun kinderen. Ook geven verschillende vrouwen aan dat zij dit zien bij hun kinderen. *“Laatst zei ik tegen mijn kind dat zij straf had en even op de trap moest zitten, mijn kind vertelde mij dat ik daar zelf moest zitten.”* Vertelt Najat. *“Ik had dit echt niet gedurfd bij mijn ouders”*. Zij merken dat kinderen spraakzamer zijn en *“eigenwijzer”*, zoals Najat dit noemt. Dit betekent wel dat er een verschuiving is binnen de hiërarchie in het gezin. Tegelijkertijd betekent dit ook dat de kinderen erg open communiceren met hun ouders. Zoals in de vorige paragraaf is omschreven, kaarten kinderen zelf onderwerpen aan die door de eerste generatie migranten als ‘taboe’ werden bestempeld. Dina geeft hierin een voorbeeld:

”Mijn zoontje kwam laatst naar mij toe om te vertellen dat zijn zusje verliefd was op een jongen uit haar klas. Het was grappig om te zien dat zij geen drempel daarin ervaren, iets wat ik wel heel erg had” - Dina

5. Conclusie, discussie en aanbevelingen

5.1 Conclusie

De *family systems theory* zoals Bowen (1978) deze voor ogen had, vormt na jaren nog altijd een basisverklaring in de sociologische wereld voor de manier waarop familiestructuren tot stand komen. In deze scriptie is getracht om deze verklaring uit te breiden naar de context zoals wij deze kennen in Nederland. Een context waarin verschillende culturen, zowel westers als niet-westers bij elkaar komen. Echter, zijn de meeste sociologische theorieën gebaseerd op de wereld zoals deze in het Westen wordt beleefd (Fincham et al., 2018). Hoe functioneert een *family system* wanneer deze uit de westerse context wordt gehaald? De centrale vraag in deze scriptie luidt: “*Welke invloed oefent relatietevredenheid van de ouders uit op de ouder-kind relatie en in hoeverre speelt etnische/culturele achtergrond hier een rol in?*”. Na alle respondenten te hebben gesproken, zijn er een aantal bevindingen die uit de interviews kunnen worden herleid om deze hoofdvraag te beantwoorden.

Allereerst zijn de moeders over het algemeen tevreden in hun relatie met hun partner. Zoals Weiss (2005) aangaf, is de enige ware definitie van relatietevredenheid, de definitie die de partners er zelf aan geven. Dit is immers een subjectieve ervaring. Dit is ook terug te zien bij de respondenten. Zij benoemen allen verschillende factoren die hieraan bijdragen. Vanuit de theorie zien wij ook een aantal factoren die bijdragen aan relatietevredenheid. Hierbij zijn bijvoorbeeld communicatie, intimiteit en support van belang om dit te bewerkstelligen (Bradbury et al., 2004; Fincham et al., 2018). Dit is niet anders voor de Marokkaanse moeders die mee hebben gedaan aan dit onderzoek. Hierbij is communicatie wel het meeste belicht door de respondenten. Wel wordt dit vaak als lastig ervaren door hun partners. Zoals in het onderzoek van Novin et al. (2006) naar voren komt, kan worden gesteld dat Marokkaanse jongeren over het algemeen minder snel geneigd zijn negatieve emoties met hun ouders te delen. Vrouwen met een Marokkaanse culturele achtergrond zien deze gedragspatronen ook terugkomen in hun huwelijk. Op basis hiervan kan worden gesteld dat de culturele achtergrond van deze koppels wel degelijk impact heeft gehad op deze variabele. De manier waarop zij hebben leren communiceren is een product van hun culturele gebruiken en intergenerationele overdracht. Echter, maakt dit het lastig om de ‘westerse’ individualistische norm van open communicatie (Huiberts et al., 2002) te vervullen.

Vanuit de literatuur wordt aangenomen dat ouders uit niet westerse culturen, zoals de Marokkaanse cultuur, voornamelijk autoritair opvoeden. Dit is een opvoeding waarin concepten als sociale orde, hiërarchie en machtsafstand centraal staan (Huiberts et al., 2002; Novin et al., 2006). Ook in dit onderzoek geven de respondenten aan dat ze zichzelf zouden omschrijven als strenge moeders. Het verschil hierin is wel de manier waarop zij streng interpreteren. ‘Streng’ gaat hierin voornamelijk over grenzen aangeven bij hun eigen kinderen en hierin duidelijk optreden. Maar de gebruikelijke kenmerken van een autoritaire opvoeding, zoals machtsafstand en gebrek aan ruimte om bijvoorbeeld gevoel en emotie te uiten, is hier niet van toepassing. De respondenten geven aan hier juist op te letten, omdat zij een warme, open band met hun kinderen willen creëren. De ouder-kind relatie wordt door alle moeders als positief ervaren.

Waar de theorie aangeeft dat de relatietevredenheid tussen partners impact heeft op de ouder-kind relatie (Kolak et al., 2007; Kwan et al., 2015; Yoo et al., 2020), geeft een ruime meerderheid van de moeders aan dat zij dit niet zo ervaren. Niet alleen wordt dit tegengesproken, maar ook geven zij aan dat zij juist willen voorkomen dat kinderen verwickeld raken in conflicten van hun ouders. Dit realiseren zij door bijvoorbeeld niet in het bijzijn van kinderen te discussiëren. Een aantal respondenten hebben aangegeven dat relatietevreden wel invloed uitoefent op de ouder-kind relatie. Echter, zijn dit vaker momentopnames dan een structureel probleem waar zij mee kampen. Bijna bij alle respondenten wordt het snel duidelijk dat hun eigen relatie met hun partner weinig tot geen invloed heeft op de relatie met hun kinderen. Hetgeen wat hier een veel grotere rol speelt is intergenerationele overdracht en de invloed die migratie hierop heeft gehad.

Migratie en intergenerationele overdracht hebben ervoor gezorgd dat de moeders die zijn gesproken voor dit onderzoek een andere manier van opvoeden hebben ontwikkeld. Een die verschilt van hun eigen Marokkaanse ouders, maar ook een die verschilt van het ‘Nederlands’ westerse perspectief. De samensmelting van deze twee werelden hebben een culturele *melting ground* gecreëerd waarin de moeders hun eigen manier vinden om het familiesysteem vorm te geven. Zij hebben gezien hoe hun ouders bepaalde aspecten relaterend aan het familiesysteem hebben meegenomen uit Marokko, die niet meer paste binnen de Nederlandse context. Dit werd dan bijvoorbeeld als gemis ervaren, zoals het gemis van fysieke affectie en open communicatie. De tweede generatie moeders die zijn gesproken voor dit onderzoek geven aan hier juist op in te spelen, zodat hun eigen kinderen niet hoeven te missen wat zij niet hebben gehad. Aan de andere kant hebben de Marokkaanse familiestructuren en

gebruiken ook gezorgd voor een stabiele basis die zij kunnen overdragen aan hun eigen kinderen.

5.2 Discussie

Zoals Foner (2012) '*memory of things past*' noemt, nemen migranten op het moment dat zij in een ander land settelen culturele bagage mee. De manier waarop familiesystemen werken en waarop relaties hierbinnen worden gevormd zijn hier onderdeel van (Foner, 2012). Echter, wordt hier door een nieuwe bril gekeken. Een bril die is gevormd door westerse idealen en gebruiken. Dit onderzoek toont aan dat de bestaande literatuur gerelateerd aan *family systems* te weinig rekening houdt met het verschil in de belevingswereld van westerse en niet-westerse families. Ook speelt migratie hier een grote rol. De familiepatronen die normaliter intergenerationeel worden overgedragen, zoals Baptist et al. (2012) en Madden et al. (2015) stellen, vervormen op het moment dat er sprake is van migratie. Dit bewijst dat het functioneren van het familiesysteem afhankelijk is van de fysieke omgeving waarin deze opereert.

Uit de interviews is ook een aanvullend thema voortgevloeid dat niet is meegenomen in de resultaten, omdat de link met Family Systems (Bowen, 1978) niet duidelijk genoeg was. Een groot verschil dat duidelijk wordt tussen de eerste generatie en tweede generatie Marokkaanse migranten, is de mate waarin zij de Islam als leidraad in hun familie gebruiken. Het is opvallend dat meerdere respondenten aan hebben gegeven dat zij hun religie bovenop hun etnische achtergrond stellen. Hierbij worden gebruiken en tradities uit de Marokkaanse cultuur verworpen, omdat dit niet binnen de Islamitische kaders past. Zij zien dit niet terug bij hun ouders, die cultuur vaker als leidraad nemen. Het is verder niet duidelijk in hoeverre dit invloed heeft gehad op het familiesysteem.

5.3 Kanttekeningen en beperkingen

Dit onderzoek heeft zich grotendeels gefocust op de moeders binnen het familiesysteem en de wijze waarop zij de *dyads* binnen dit systeem ervaren. Dit betekent wel dat de ervaringen van hun partner en de kinderen weg zijn gelaten uit dit onderzoek. Het is noodzakelijk om de ervaringen van overige familieleden in acht te nemen wanneer er onderzoek wordt gedaan naar het gehele systeem. Alleen zo kan er een volledig beeld worden gecreëerd over de samenhang en interactie van deze families. Ook is er geen rekening gehouden met het aantal kinderen

waaruit de gezinnen bestaan. Op basis van de theorie van Bowen (1978), kan er worden gesteld dat het aantal kinderen in een familie impact heeft op de wijze waarin de *dyads* zich vormen. Tevens is het mogelijk dat tijdens het wervingsproces van participanten hun familierelaties van invloed waren op de overweging om wel of niet mee te doen. Het is mogelijk dat participanten er makkelijker voor kiezen om mee te doen met dergelijke onderzoeken, als zij al gelukkig zijn in hun relaties. Als laatst bestaat de mogelijkheid ook dat participanten ervoor kiezen sociaal aanvaardbare antwoorden geven tijdens de gesprekken.

5.4 Aanbevelingen vervolgonderzoek

Op basis van de bevindingen die voortvloeien uit dit onderzoek, zijn er een aantal aan thema's die nader onderzocht kunnen worden om het debat binnen de literatuur verder te helpen. Ten eerste wordt duidelijk aan de hand van dit onderzoek dat migratie en intergenerationele overdracht een grote rol spelen in de totstandkoming van de *dyads* binnen het familiesysteem. Echter, is het belangwekkend om na te gaan op basis waarvan tweede generatie migranten hun eigen partnerrelatie en ouder-kind relatie vormen. Op basis waarvan wordt de traditioneel 'Marokkaanse' opvoeding door hen gefilterd en waarom kiezen zij er bewust voor bepaalde aspecten weg te laten? Zij bekijken hun oorspronkelijke gebruiken door een westerse bril, en het is interessant om na te gaan hoe zij deze bril hebben ontwikkeld.

Een ander opvallend fenomeen is het feit dat het overgrote deel van de respondenten aangeeft opzettelijk hun kinderen van conflict willen behoeden. Conflict en hiermee conflicthantering is een onvermijdelijk onderdeel van ons leven. Echter, kiezen de moeders er toch voor om dit gedeelte van relaties niet te laten zien aan hun eigen kinderen. Waarom hebben de moeders het idee dat zij hun kinderen hiervan moeten behoeden? Een van de respondenten die is gesproken voor dit onderzoek vertelt dat zij hier zelf ook moeite mee heeft gehad:

“Ik zag vroeger mijn ouders nooit ruzie maken. Ik had altijd het idee dat het goed ging tussen hen. Toen ik trouwde en mijn eerste discussie kreeg met mijn man, dacht ik oprecht dat ik in een slecht huwelijk was beland. Ik heb zoiets nog nooit meegemaakt”. Zij heeft persoonlijk de gevolgen ondervonden van kinderen willen 'behoeden' van conflict.

Verder is het interessant om de andere *dyads* te onderzoeken in het familiesysteem om zo een volledig beeld te kunnen creëren over hoe deze werkt. Hierbij kunnen de perspectieven van vaders en kinderen worden benadrukt.

Bibliografie

- Belsky, J., Jaffee, S. R., Sligo, J., Woodward, L., & Silva, P. A. (2005). Intergenerational transmission of warm-sensitive-stimulating parenting: A prospective study of mothers and fathers of 3-year-olds. *Child development*, 76(2), 384-396.
- Bowen, M. (1978). *Family theory in clinical practice*. Northvale, NJ: Jason Aronson
- The Bowen Center for the Study of the Family. (2021). *Learn about Bowen Theory*. Geraadpleegd op 5 maart 2021, van <https://www.thebowncenter.org/core-concepts-diagrams>
- Bradbury, T. N., Fincham, F. D., & Beach, S. R. H. (2000). Research on the Nature and Determinants of Marital Satisfaction: A Decade in Review. *Journal of Marriage and Family*, 62(4), 964–980. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2000.00964.x>
- Bryman, A. (2012). *Social research methods*. Oxford: Oxford University Press. pp 13-36.
- Butzer, B., & Campbell, L. (2008). Adult attachment, sexual satisfaction, and relationship satisfaction: A study of married couples. *Personal relationships*, 15(1), 141-154.
- CBS. (2022). *Hoeveel mensen met een migratieachtergrond wonen in Nederland?* cbs.nl. Geraadpleegd op 3 maart 2022, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/dossier/dossier-asiel-migratie-en-integratie/hoeveel-mensen-met-een-migratieachtergrond-wonen-in-nederland-#:~:text=Eerste%20en%20tweede%20generatie,procent%20een%20niet%2Dwesterse%20migratieachtergrond>.
- Eğeci, İ., & Gençöz, T. (2006). Factors associated with relationship satisfaction: Importance of communication skills. *Contemporary family therapy*, 28(3), 383-391.
- Feinberg, M. E. (2003). The Internal Structure and Ecological Context of Coparenting: A Framework for Research and Intervention. *Parenting*, 3(2), 95–131. https://doi.org/10.1207/s15327922par0302_01

- Fincham, F., Rogge, R., & Beach, S. (2018). Relationship Satisfaction. In A. Vangelisti & D. Perlman (Eds.), *The Cambridge Handbook of Personal Relationships* (Cambridge Handbooks in Psychology, pp. 422-436). Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/9781316417867.033
- Foner, N. (2012). The immigrant family: Cultural legacies and cultural changes. *In The new immigration* (pp. 171-180). Routledge.
- Hofstede, G. (2011). Dimensionalizing cultures: The Hofstede model in context. *Online readings in psychology and culture*, 2(1), 2307-0919.
- Huiberts, A.M., Vollebergh, W., & Meeus, W. (1999). Individualisme en collectivisme bij Nederlandse, Turkse en Marokkaanse jongeren. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek*, 7/8, 342-356.
- Huiberts, A. M. P., Meeus, W., Oosterwegel, A., & Vollebergh, W. A. M. (2002). Etnische verschillen in verbondenheid met ouders en gedragsautonomie. *Pedagogiek*, 22(3), 233-249.
- Joyce A. Baptist , David E. Thompson , Aaron M. Norton , Nathan R. Hardy & Chelsea D. Link (2012) The Effects of the Intergenerational Transmission of Family Emotional Processes on Conflict Styles: The Moderating Role of Attachment, *The American Journal of Family Therapy*, 40:1, 56-73, DOI:10.1080/01926187.2011.575030
- Kâğıtçibasi, C. (1990). Family and socialization in cross-cultural perspective: A model of change. In A. R. Dienstbier & J. J. Berman (Eds.), *Nebraska symposium on motivation. Cross-cultural perspectives* (pp. 135-199). Lincoln: University of Nebraska Press.
- Kolak, A. M., & Volling, B. L. (2007). Parental Expressiveness as a Moderator of Coparenting and Marital Relationship Quality*. *Family Relations*, 56(5), 467-478. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2007.00474.x>

- Kwan, R. W. H., Kwok, S. Y. C. L., & Ling, C. C. Y. (2015). The Moderating Roles of Parenting Self-Efficacy and Co-parenting Alliance on Marital Satisfaction Among Chinese Fathers and Mothers. *Journal of Child and Family Studies*, 24(12), 3506–3515. <https://doi.org/10.1007/s10826-015-0152-4>
- Leidy, M. S., Schofield, T. J., Miller, M. A., Parke, R. D., Coltrane, S., Braver, S., Cookston, J., Fabricius, W., Saenz, D., & Adams, M. (2011). Fathering and adolescent adjustment: Variations by family structure and ethnic background. *Fathering*. Retrieved February 21, 2022, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3825184/>
- Madden, V., Domoney, J., Aumayer, K., Sethna, V., Iles, J., Hubbard, I. & Ramchandani, P. (2015). Intergenerational transmission of parenting: Findings from a UK longitudinal study. *The European Journal of Public Health*, 25(6), 1030-1035.
- McHale, J. P., Kuersten-Hogan, R., & Rao, N. (2004). Growing Points for Coparenting Theory and Research. *Journal of Adult Development*, 11(3), 221–234. <https://doi.org/10.1023/b:jade.0000035629.29960.ed>
- Meeks, B. S., Hendrick, S. S., & Hendrick, C. (1998). Communication, love and relationship satisfaction. *Journal of Social and Personal Relationships*, 15(6), 755-773.
- Metcalf, L. (2011). Bowen Family Systems Theory. In *Marriage and Family Therapy: A Practice-Oriented Approach* (1ste editie, pp. 39–61). New York, NY: Springer Publishing Company.
- Novin, S., & Rieffe, C. J. (2006). Het ervaren en uiten van emoties door Marokkaans-Nederlandse en autochtoon-Nederlandse kinderen. *Kind en adolescent*, 27(3), 106-112
- Pels, T., & De Haan, M. (2007). Socialization practices of Moroccan families after migration: A reconstruction in an ‘acculturative arena’. *Young*, 15(1), 71-89.
- Peltz, J. S., Rogge, R. D., & Sturge-Apple, M. L. (2018). Transactions within the family: Coparenting mediates associations between parents’ relationship satisfaction and the parent–child relationship. *Journal of Family Psychology*, 32(5), 553–564. <https://doi.org/10.1037/fam0000413>

- van de Vijver, F. J., & Arends-Toth, J. V. (2009). Family support in five cultural groups in the Netherlands. *Journal of Comparative Family Studies*, 40(3), 455-473.
- Watson, W. H. (2012). Family Systems. *Encyclopedia of Human Behavior*, 184–193. <https://doi.org/10.1016/b978-0-12-375000-6.00169-5>
- Weiss, R. L. (2005). A critical view of marital satisfaction. *Family psychology: The art of the science*, 23-41.
- Yoo, J. (2020). Relationships between Korean parents' marital satisfaction, parental satisfaction, and parent–child relationship quality. *Journal of Social and Personal Relationships*, 37(7), 2270–2285. <https://doi.org/10.1177/0265407520921462>
- Yoo, H., Bartle-Haring, S., Day, R. D., & Gangamma, R. (2014). Couple communication, emotional and sexual intimacy, and relationship satisfaction. *Journal of sex & marital therapy*, 40(4), 275-293

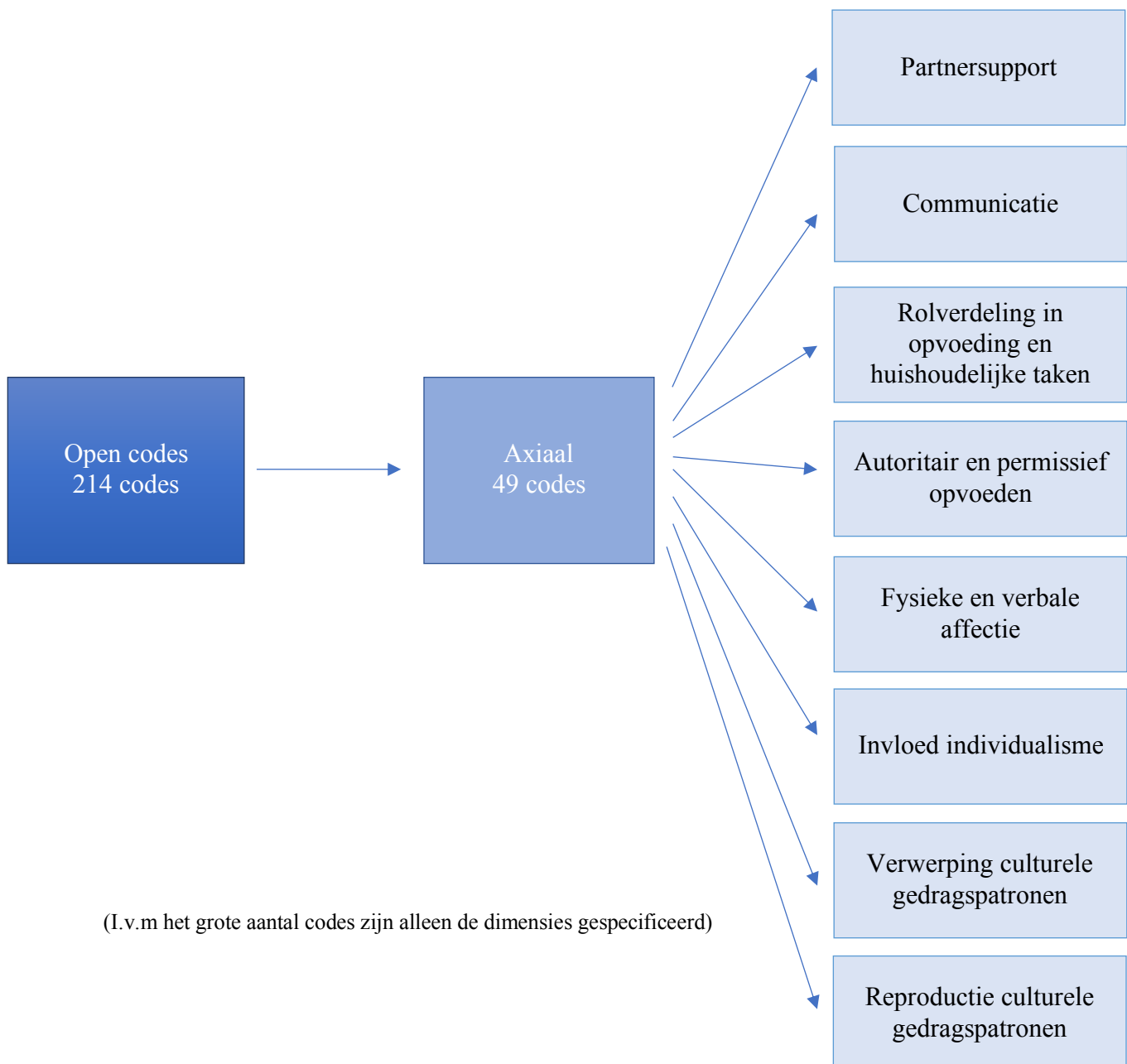
Bijlage 1: Topiclijst

<i>Topic</i>	<i>Voorbeeldvragen</i>
<i>Algemeen</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Leeftijd - Duur relatie - Aantal kinderen - Etnische/culturele achtergrond <ul style="list-style-type: none"> - Wat is uw leeftijd? - Hoelang heeft u al een relatie met uw partner? - Wat is uw etnische achtergrond?
<i>Relatietevredenheid</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Communicatie - Intimiteit - Percepties en verwachtingen - Veiligheid - Conflict - Support <ul style="list-style-type: none"> - Hoe zou u de communicatie tussen u en uw partner omschrijven? - Voelt u zich veilig genoeg om te praten over negatieve gevoelens en emoties? - Wat was uw verwachting van uw relatie met uw partner en is deze verwachting veranderd sinds u een kind heeft?
<i>Ouder-kind relatie</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Relatietevredenheid ouder-kind - Communicatie - Projectie - conflicthantering <ul style="list-style-type: none"> - Bent u tevreden met uw relatie met uw kind. - Hoe zou u de communicatie tussen u en uw kind omschrijven? - Heeft u het gevoel dat u uw gevoel over uw partner weleens projecteert op uw kind?
<i>Culturele achtergrond en intergenerationele overdracht</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Gebruiken en tradities omtrent relatie/huwelijk - Opvoeding - Rollenverdeling - Autoritair vs permissief - Collectief vs individualistisch <ul style="list-style-type: none"> - Hoe zijn de rollen binnen uw gezin verdeeld en bent u hier tevreden over? - Hoe zou u uw manier van opvoeden omschrijven? - Is er binnen uw gezin genoeg ruimte om over emotie en gevoel te praten?

Invloed migratie

- *Memory of things past*
  - Westers perspectief
  - Gebruiken tradities
  - Verwerping
  - Reproductie
- Herkent u bepaalde opvoedpatronen van uw moeder in uw eigen opvoeding?
  - Herkent u bepaalde patronen afkomstig uit de relatie van uw ouders in uw eigen relatie?
  - Zijn er aspecten in opvoeding die u bewust of onbewust anders doet dan uw ouders?

Bijlage 2: Codeboom

Bijlage 3: Ethics and Privacy document

CHECKLIST ETHICAL AND PRIVACY ASPECTS OF RESEARCH

INSTRUCTION

This checklist should be completed for every research study that is conducted at the Department of Public Administration and Sociology (DPAS). This checklist should be completed *before* commencing with data collection or approaching participants. Students can complete this checklist with help of their supervisor.

This checklist is a mandatory part of the empirical master's thesis and has to be uploaded along with the research proposal.

The guideline for ethical aspects of research of the Dutch Sociological Association (NSV) can be found on their website (http://www.nsv-sociologie.nl/?page_id=17). If you have doubts about ethical or privacy aspects of your research study, discuss and resolve the matter with your EUR supervisor. If needed and if advised to do so by your supervisor, you can also consult Dr. Jennifer A. Holland, coordinator of the Sociology Master's Thesis program.

PART I: GENERAL INFORMATION

Project title: Culturele invloed op relatietevredenheid
en ouder-kindrelaties

Name, email of student: Fadoua Ouchane

Name, email of supervisor: Dr. JA Holland

Start date and duration: February 2022 - June 2022

Is the research study conducted within DPAS YES - ~~NO~~

If 'NO': at or for what institute or organization will the study be conducted?
(e.g. internship organization)

PART II: HUMAN SUBJECTS

1. Does your research involve human participants. YES - ~~NO~~

If 'NO': skip to part V.

If 'YES': does the study involve medical or physical research? ~~YES~~ - NO
Research that falls under the Medical Research Involving Human Subjects Act ([WMO](#)) must first be submitted to [an accredited medical research ethics committee](#) or the Central Committee on Research Involving Human Subjects ([CCMO](#)).

2. Does your research involve field observations without manipulations that will not involve identification of participants. ~~YES~~ - NO

If 'YES': skip to part IV.

3. Research involving completely anonymous data files (secondary data that has been anonymized by someone else). ~~YES~~ - NO

If 'YES': skip to part IV

PART III: PARTICIPANTS

1. Will information about the nature of the study and about what participants can expect during the study be withheld from them? ~~YES~~ - NO

2. Will any of the participants not be asked for verbal or written 'informed consent,' whereby they agree to participate in the study? ~~YES~~ - NO

3. Will information about the possibility to discontinue the participation at any time be withheld from participants? ~~YES~~ - NO

4. Will the study involve actively deceiving the participants? ~~YES~~ - NO

Note: almost all research studies involve some kind of deception of participants. Try to think about what types of deception are ethical or non-ethical (e.g. purpose of the study is not told, coercion is exerted on participants, giving participants the feeling that they harm other people by making certain decisions, etc.).

Does the study involve the risk of causing psychological stress or negative emotions beyond those normally encountered by participants? YES - ~~NO~~

Will information be collected about special categories of data, as defined by the GDPR (e.g. racial or ethnic origin, political opinions, religious or philosophical beliefs, trade union membership, genetic data, biometric data for the purpose of uniquely identifying a person, data concerning mental or physical health, data concerning a person's sex life or sexual orientation) YES - ~~NO~~

Will the study involve the participation of minors (<18 years old) or other groups that cannot give consent ~~YES~~ - NO

Is the health and/or safety of participants at risk during the study? ~~YES~~- NO

Can participants be identified by the study results or can the confidentiality of the participants' identity not be ensured? ~~YES~~- NO

Are there any other possible ethical issues with regard to this study? ~~YES~~ - NO

If you have answered 'YES' to any of the previous questions, please indicate below why this issue is unavoidable in this study.

5. To examine the topics of my research, I have to ask certain personal questions to my participants regarding their relationship with their spouse and child. If the participant is experiencing the relationship as negative, it can potentially trigger distress or negative emotions.

6. To accomplish my research, it is of interest to ask about the ethnic origin of the participant to examine potential cultural differences.

What safeguards are taken to relieve possible adverse consequences of these issues (e.g., informing participants about the study afterwards, extra safety regulations, etc.).

I will inform the participants about the research and the topics that are going to be discussed in the interview. If the participant is willing to participate in this study, they will sign an informed consent document. If the participant is experiencing a relationship they have as negative, I will refer to organisations or social workers that can potentially help them with these experiences. The interviews will be completely anonymized to protect the privacy of the participants

Are there any unintended circumstances in the study that can cause harm or have negative (emotional) consequences to the participants? Indicate what possible circumstances this could be.

See above.

Please attach your informed consent form in Appendix I, if applicable.

Continue to part IV.

PART IV: SAMPLE

Where will you collect or obtain your data?

Personal contacts, schools, social media

Note: indicate for separate data sources.

What is the (anticipated) size of your sample?

14 participants

Note: indicate for separate data sources.

What is the size of the population from which you will sample?

34.025 Citizens with a Moroccan ethnic background in Rotterdam

307.097 Citizens with a Dutch ethnic background in Rotterdam

Note: indicate for separate data sources.

Continue to part V.

Part V: Data storage and backup

Where and when will you store your data in the short term, after acquisition?

In secured folders on my personal laptop and mobile phone, only accessible with passwords and my FaceID

Note: indicate for separate data sources, for instance for paper-and pencil test data, and for digital data files.

Who is responsible for the immediate day-to-day management, storage and backup of the data arising from your research?

Fadoua Ouchane

How (frequently) will you back-up your research data for short-term data security?

Will be backed up on a daily basis. This will be an encrypted back up. Secured with a password and only accessible with my credentials or faceID.

In case of collecting personal data how will you anonymize the data?

By the use of pseudonyms and stripping data directly relating to the participant so the participants can't be identified.

Note: It is advisable to keep directly identifying personal details separated from the rest of the data. Personal details are then replaced by a key/ code. Only the code is part of the database with data and the list of respondents/research subjects is kept separate.

PART VI: SIGNATURE

Please note that it is your responsibility to follow the ethical guidelines in the conduct of your study. This includes providing information to participants about the study and ensuring confidentiality in storage and use of personal data. Treat participants respectfully, be on time at appointments, call participants when they have signed up for your study and fulfil promises made to participants.

Furthermore, it is your responsibility that data are authentic, of high quality and properly stored. The principle is always that the supervisor (or strictly speaking the Erasmus University Rotterdam) remains owner of the data, and that the student should therefore hand over all data to the supervisor.

Hereby I declare that the study will be conducted in accordance with the ethical guidelines of the Department of Public Administration and Sociology at Erasmus University Rotterdam. I have answered the questions truthfully.

Name student: Fadoua Ouchane

Name (EUR) supervisor:

Date: 10 maart 2022

Date:

A handwritten signature in blue ink, consisting of a series of loops and a long horizontal stroke extending to the right.

Informed consent form

Hartelijk dank dat u meedoet met het onderzoek ‘*Een kwalitatief onderzoek naar culturele invloed op relatietevredenheid en ouder-kindrelaties bij Marokkaans-Nederlandse koppels*’. Mijn naam is Fadoua Ouchane en ik ben momenteel student aan de Erasmus Universiteit Rotterdam, Erasmus School of Social en Behavioural Sciences. Voor mijn Master Thesis neem ik een aantal interviews af, waaronder die van u. Uw interview en de data die hieruit voortvloeit zal worden gebruikt om mijn onderzoek te bewerkstelligen

Door dit formulier te ondertekenen geeft u aan op de hoogte te zijn en akkoord te gaan met de volgende punten:

Ik ben op de hoogte van de inhoud van dit onderzoek	Ja/Nee
Ik neem vrijwillig deel aan dit onderzoek	Ja/Nee
Ik ben ervan op de hoogte dat mijn interview zal worden opgenomen, getranscribeerd en verwerkt, uitsluitend voor gebruik in dit onderzoek	Ja/Nee
Ik ben ervan op de hoogte dat alle interviews worden geanonimiseerd om de privacy te bewaken.	Ja/Nee
Mijn interview en de data die hieruit voortvloeit zal worden bewaard voor de duur van 12 maanden, hierna zal dit worden vernietigd.	Ja/Nee
Mijn Interview en de data die hieruit voortvloeit (transcripten; gecodeerde delen) kan worden ingezien door de onderzoeker en de beoordelaars van dit onderzoek	Ja/Nee
Citaten die voortvloeiën uit mijn interview kunnen (volledig geanonimiseerd) gebruikt worden in de hoofdtekst van het onderzoek	Ja/Nee
Ik ben op de hoogte van de volgende rechten die ik heb als participant; Ik heb toegang tot de data die ik verschaft voor dit onderzoek Ik kan data die voortvloeit uit mijn interview te allen tijde verbeteren, laten verwijderen Ik kan op ieder moment ervoor kiezen om niet meer mee te doen met dit onderzoek Ik heb altijd de mogelijkheid om een klacht in te dienen bij Erasmus Universiteit (Privacy@eur.nl)	Ja/Nee

Ik geef toestemming aan de onderzoeker om mij over de volgende onderwerpen te bevragen: Raciale of etnische achtergrond Data betreft seksualiteit	Ja/Nee
---	--------

*Omcirkelen wat van toepassing is

U kunt te allen tijde contact opnemen met de onderzoeker of de Erasmus Universiteit voor vragen of opmerkingen

Fadoua Ouchane 515072fo@eur.nl
EUR Privacy@eur.nl

Participant

Handtekening:

Datum:

_____

_____

Onderzoeker

*Ik verklaar hierbij dat ik de participant op de hoogte heb gebracht van de bovenstaande punten en alle vragen naar vermogen heb beantwoord. Indien de participant wenst te stoppen met dit onderzoek, zal dit mogelijk zijn zonder nadere gevolgen.

Handtekening:

Datum:

_____

_____